

KULTURA SOLIDARNOSTI - U SLUŽBI SVIJETU, U SLUŽBI SPASITELJU

Znanstveni skup, Zagreb, 5.-7. lipnja 1997.

Kao dio trogodišnjeg projekta koji nosi naziv *Dionici nade 2000.*, Franjevački institut za kulturu mira iz Splita u Zagrebu je od 5. do 7. lipnja u dvorani samostana franjevac konventualaca na Svetom Duhu održao simpozij *Kultura solidarnosti - u službi svijetu, u službi Spasitelju*. Taj simpozij logički je nastavak prethodnog simpozija *Praštanje* koji je 1995. godine u Splitu organizirao isti Institut. Oba simpozija su znanstvena podloga za šire praktične projekte. Zanimljivost teme solidarnosti i širina kojom je obrađena potaknula nas je na prikaz predavanja održanih na simpoziju.

Prezentirano je četrnaest predavanja koje bismo mogli podijeliti u četiri skupine: biblijsko-franjevački vid solidarnosti, solidarnost u crkvenom socijalnom nauku i suvremenom kulturno-duhovnom ozračju, analiza konkretne situacije u kojoj se nalazi suvremeni čovjek osobito u hrvatskom društvu, duh solidarnosti u franjevačkim zajednicama.

Prva tri predavanja odnosila su se na biblijsko-franjevački vid. *Biblijsko poimanje odnosa spram drugoga* izložio je fra Bože Lujčić, dok su franjevački vid solidarnosti obradili s. Renata Mrvelj i fra Nikola Vukoja.

Fra Božo Lujčić je naglasio kako je u temelju biblijskog poimanja odnosa prema drugome iskustvo posve *drugoga*. To iskustvo u *Starom zavjetu* na razini pojedinca biva objektivizirano u norme ponašanja prema bližnjemu, na razini zajednice u sklapanju saveza, a na međunarodnoj razini u zaštiti prava naroda i prava čovjeka. Ujedno, Bog od svojih izabranika traži solidarnost s narodom. U *Novom zavjetu* Isus odnos prema drugome predstavlja kao oplemenjivanje drugog bića vlastitom ljubavlju. Drugi za Isusa nije grijeh, nije zlo, nije nesreća; drugi je nova mogućnost, sreća, ljubav.

S. Renata je u predavanju *Isus Krist - izvor Franjina čovjekoljublja* istaknula kako sv. Franjo od bogocentrične pobožnosti meditacijom Evanđelja dolazi sve više do kristocentrične pobožnosti. Franjo je kroz tajnu Božjeg Očin-

stva i Kristova čovječstva otkrio veličinu i dostojanstvo svakog čovjeka, muškarca i žene, osobito patnika. Posve je usmjeren prema ljudskoj osobi s izvanredno istančanim osjećajem za konkretnu situaciju. Premda se u Franjinu vremenu nije govorilo o kulturi solidarnosti, on je ostao solidaran sa svakim koga je susreo.

U izlaganju *Franjino siromaštvo i bratstvo kao osobiti vid solidarnosti* fra Nikola Vukoja je, među ostalim, istaknuo da je sv. Franjo izabrao univerzalno bratstvo kao stil svoga života kako bi mogao biti istinski solidaran sa svima i sa svime. Odabir življenog bratstva kao najdubljeg oblika životne solidarnosti pretpostavlja novu, evandeosku ljestvicu vrednota na kojoj je čovjek kao takav temeljna vrednota. Franjo je prigrlio evandeosko siromaštvo i odlučno izabrao brata čovjeka i životnu solidarnost sa svakim čovjekom i sa svim stvorenjima.

Druga se skupina predavanja odnosila na crkveni socijalni nauk i suvremeno kulturno-duhovno ozračje.

Učenje Ivana Pavla II. o solidarnosti predstavila je s. Rebeka Anić. Istaknula je da Ivan Pavao II. iza političkih uzroka koji pogoduju manjku solidarnosti u suvremenom društvu otkriva sukob dviju civilizacija - *civilizacije utilitarizma i civilizacije ljubavi*. Obje se civilizacije temelje na određenim filozofskim i antropološkim postavkama i pripadajućim im etosima. Obje se također nastoje ostvariti preko određenih struktura. Civilizaciji utilitarizma svojstvene su strukture grijeha koje je moguće nadvladati samo dijametralno oprečnim stavom, dotično strukturama koje će biti prožete solidarnošću. Ivan Pavao II. stoga predlaže solidarnost kao nutarnje načelo društvenog uređenja. Društvo se treba temeljiti na pravednosti i solidarnosti pri čemu je zalaganje za pravednost izraz solidarnosti, a solidarnost omogućava pravednosti da se ne izrodi u svoje naličje. S. Rebeka je istaknula kako je za nas u Hrvatskoj osobito važan Papin poziv da gradimo *kulturu mira* koja se nadahnjuje osjećajima snošljivosti i opće solidarnosti kao i Papino po-

vezivanje praštanja i solidarnosti, pri čemu je praštanje pretpostavka solidarnosti.

O *Duhovnosti socijalnog i političkog zauzimanja za siromašne* govorio je fra Bono Zvonimir Šagi. U skladu s crkvenim učenjem, upozorio je da suvremeni trenutak zahtijeva etičko promišljanje globalne, gospodarske i socijalno-političke organizacije svijeta te da je o problemu siromaštva, socijalno-gospodarske nejednakosti i ekološkom problemu potrebno u razdoblju pripreme za Jubilej 2000. god. progovoriti u vidu obnove kršćanske duhovnosti. Duhovna obnova kršćana ima se odvijati na dvije razine: *duhovno-etičkoj*, buđenjem svijesti o problemu siromaštva i solidarnosti, te *društveno-gospodarskoj i političkoj* razini. Obje se razine moraju uklopiti u cjelokupnu kršćansku praksu koja bi trebala utjecati na novu organizaciju svijeta. Autor se zadržava na duhovno-etičkoj razini. Cilj mu je pokazati kako se zauzimanje za siromašne bitno uklapa u autentično kršćansku duhovnost, ukazati na poželjne sastavnice te duhovnosti u kontekstu suvremenog svijeta te koje su smetnje još prisutne u kršćanskoj tradicionalnoj duhovnosti, mentalitetu i kulturi da evanđeoski pristup problemu siromaštva nije danas dovoljno izazovan i djelotvoran. U posebnom poglavlju pokušava analizirati hrvatsku problematiku zauzimanja za siromahe. Misli da je kršćanska duhovnost u Hrvatskoj previše usmjerena na domoljublje koje postaje opravdanje za mnoge nepravde koje se nanose konkretnim ljudima, blokira razmišljanja o socijalnoj pravdi i traženje boljeg modela uređenja gospodarskih odnosa. Čak se i "divlji kapitalizam" opravdava kao neizbježan. Domoljublje se mora korigirati čovjekoljubljem.

U teološko-pastoralnom eseju *Bližnji pa drugi - motivi, područja i oblici kršćanske solidarnosti* fra Ivan Šarčević je govorio o utemeljenju kršćanske solidarnosti. Nastojao je pronaći razloge i motive zbog kojih je kršćanin pozvan biti solidaran te iz njih zaključiti samo o najvažnijim područjima i oblicima solidarnosti danas. Kako bi došao do toga cilja, u prvom dijelu analizira društveno-duhovni europski kontekst. Polazi od tvrdnje da zapadnoeuropska uljudba, "emancipirana" od kršćanstva, služi i poziva na demokraciju, toleranciju i solidarnost kao svoja najuzvišenija načela. Ta su načela, međutim, preobučena religiozna načela "sekularne religije", niknula u modernom

dobu, osobito iz Francuske revolucije (sloboda, jednakost, bratstvo). Crkva i kršćanska praksa toleriraju se najčešće unutar tih načela. Budući da su ih i sami kršćani prihvatili kao svoja, predavač upozorava na nužnost njihova desakraliziranja, ali ne tako da im se oduzme svaka valjanost, već da se bolje razumiju i u vjeri utemelje.

U drugom dijelu predavanja predavač je iznio temelje kršćanske solidarnosti. Kršćansku solidarnost smješta između *društvene pravde* i *evanđeoske ljubavi*, i to više kao oblik kršćanske ljubavi posude određene situacijom bližnjega u potrebi. Budući da motiv kršćanske solidarnosti leži u ljubavi prema bližnjemu zbog ljubavi prema Bogu, posebna se pozornost posvećuje sučeljavanju evanđeoske i kršćanske kategorije *bližnjega* s općeprihvaćenom zapadnjačkom kategorijom *drugoga* (osobito kod Levinasa).

Predavač je govorio i o zajedništvu (koinonia), i to specificiranom u gostoprimstvu i poklanjanju vremena bližnjemu kao o drugom važnom obliku solidarnosti. Na taj oblik solidarnosti današnji je kršćanin neodgodivo pozvan budući da je suvremeni čovjek razdijeljen između individualizma i kolektivismu. Zaključio je da posebnu solidarnost treba pokazati prema suvremenom čovjeku koji se našao pred osiromašenom, a do kraja dovedenom slobodom.

O *Alternativnim vidovima evangelizacije i pastorizacije* kao jednom od načina izražavanja kršćanske solidarnosti govorio je fra Miljenko Stojić. Budući da ne postoji općeprihvaćeno mjerilo po kojemu bi se odabrali alternativni oblici današnje evangelizacije i pastorizacije, fra Miljenko je subjektivno odabrao: massmedije, umjetnost, zaštitu okoliša, politiku, gospodarstvo, crkvene pokrete, Gospina ukazanja u župi Međugorje. Zbog mogućnosti da se preko njih djeluje na veoma širok krug ljudi, ta su sredstva prikladna za širenje kršćanskog načina poimanja solidarnosti. Predavač ujedno ističe kako alternativni oblici evangelizacije i pastorizacije nemaju namjeru zamijeniti one "klasične". Oni imaju samo namjeru približiti nas sredstvima i načinima izražavanja suvremenog vremena da bismo tako lakše pokazali i izvršili svoju solidarnost sa svim ljudima oko sebe.

Posebnu skupinu predavanja činila su ona koja su imala za cilj upozoriti na konkretno

stanje čovjeka u suvremenom društvu. Taj niz predavanja otvorio je dr. Mladen Havelka izlaganjem *Skrb za starije i bolesne u duhu katoličke tradicije - izazov 3. tisućljeća*. Upozorio je da je apsolutni i relativni porast starijih ljudi u ukupnom pučanstvu jedna od najizraženijih demografskih pojava kraja drugog tisućljeća koja je ishodila i razvojem nove interdisciplinarnosti - *gerontologije* koja se bavi proučavanjem procesa starenja i razdoblja starosti. Poseban pravac gerontoloških istraživanja usmjeren je starenju naroda, a poseban proučavanju bioloških, psiholoških i psihosocijalnih problema pojedinca koji stari. Autor najprije iznosi osnovna obilježja i očekivanja vezana uz starenje naroda, a potom neke važne probleme vezane uz pojedinačno starenje. Upozorio je također kako se danas raniji pristup pružanja institucionalne pomoći starijim ljudima sve više usmjerava k aktivnom pristupu kojim se osobi omogućava da što duže očuva neovisnost i samostalnost, da se sama brine za vlastitu starost, a naglašava se i snažna obiteljska podrška starijem članu obitelji. U okviru nevladinog sektora u skrbi za stare osobe treba očekivati jačanje do sada slabo razvijenih humanitarnih organizacija, a posebice karitativne djelatnosti Crkve.

Posljedice političkih i gospodarskih promjena do kojih je došlo nakon prvih demokratskih izbora u izlaganju *Gubitnici gospodarskih promjena i razvika* prikazao je dipl. pravnik Ivan Gabelica. Osobito je pozornost posvetio pretvorbi tzv. *društvenog vlasništva* u privatno, trajnom porastu nezaposlenih, nerazmjeru zaposlenih i umirovljenika, neprikladnoj i neredovitoj nadoknadi za rad. Zaključio je kako su gubitnici gospodarskih promjena radno zavisno stanovništvo, mladež kao društveni sloj te obitelj kao institucija. Budući da su to temelji na kojima počiva hrvatski narod i država, ako se stanje ne popravi, gubitnik bi mogao biti cijeli hrvatski narod.

S *Programom Vlade Republike Hrvatske o zadovoljavanju socijalnih potreba građana u razdoblju 1997.-1999. godine* sudionike je simpozija upoznao Živko Jurčević, načelnik Odjela za statistiku i analitičko-planske poslove Ministarstva rada i socijalne skrbi RH. Prema programu, predviđen je opći porast životnog standarda - osobito zaposlenih i umirovljenika - ali i socijalno ugroženih skupina kao što su prognanici, izbjeglice, povratnici, nezaposleni,

korisnici socijalne skrbi, te posebne skupine kao stradalnici Domovinskog rata, bivši politički zatvorenici i drugi. Najznačajniji dio programa predstavljaju odrednice politike socijalne sigurnosti te mjere, djelovanja i programi. Među polazišnim odrednicama ističemo odluku Vlade RH da provodi socijalnu politiku zasnovanu na zasadama solidarnosti, socijalne pravde i supsidijarnosti u cilju stvaranja jednakosti prilika i mogućnosti te iskorjenjivanja siromaštva.

U skupini predavanja koja su se odnosila na naše redovničke, franjevačke zajednice, s. Ratislava Ralbovsky pokazala je u predavanju *Solidarnost - izraz karizme aktivne redovničke zajednice* na uzorku jedne redovničke zajednice franjevačkog nadahnuća, *Družbe Milosrdnih sestara sv. Križa*, mogućnost ostvarivanja solidarnosti. Prikazala je najprije solidarnost u *Pravilu samostanskog trećeg reda sv. Franje*, a nakon toga solidarnost u *Konstitucijama milosrdnih sestara sv. Križa* na temelju čega zaključuje da Pravilo i Konstitucije daju teološki vrlo utemeljene poticaje na solidarnost. Iz tih poticaja izdvaja dva stava kao osnove iz kojih izvire solidarnost: duhovnost križa i odnos akcije i kontemplacije. Nakon prikaza konkretnih ostvarenja solidarnosti u današnjem vremenu, prikazala je mogućnosti solidarnosti u ženskoj redovničkoj zajednici općenito te iznijela neke nove mogućnosti i inicijative za življenje solidarnosti u današnjem vremenu. Rad završava postavkom kako solidarnost predstavlja šansu za osobnu i zajedničku obnovu na planu posvećenog života, napose franjevačke karizme.

O solidarnosti franjevačkih zajednica s ljudima pogođenim Domovinskim ratom govorio je fra Leonardo Oreč u predavanju *Solidarnost na djelu*. Fra Leonardo je, na temelju vlastitog iskustva, objavljenih članaka i odgovora na upit Franjevačkog instituta za kulturu mira upućen upravama franjevačkih zajednica o organiziranoj skrbi za bližnjega od 1991. do 1997. prikazao solidarnost franjevačkih zajednica u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini s ljudima pogođenim Domovinskim ratom. Franjevačku skrb za bližnjega sabrao je pod naslove: *duhovna skrb, mirotvorne akcije, skrb za gladne, medicinska pomoć, skrb za traumatizirane obitelji, skrb za djecu i mladež*. Osobito su zanimljive bilješke u kojima fra Leonardo donosi izvratke iz izvješća pojedinih zajednica i u kojima je

vidljivo u kojim su se sve zajednicama navedene aktivnosti provodile. Ovo predavanje nije iscrpan prikaz franjevačke brige za bližnjega u navedenom razdoblju jer su izvješća na kojima se temelji heterogena i uglavnom nepotpuna. Predavač je stoga pozvao da ovo predavanje bude poticaj za prikupljanje iscrpnih podataka o skrbi za bližnjega franjevačkih zajednica, i to ne samo radi povijesnog svjedočanstva nego još više radi osmišljenog ulaganja energije u budućnosti.

Posebnu je pažnju izazvalo i predavanje fra Špire Marasovića *Pokazatelji duha solidarnosti među franjevcima i franjevkama* u kojemu je nastojao istražiti duh solidarnosti među franjevkama i franjevcima u RH i BiH, i to na temelju ankete koja je provedena među franjevkama, franjevcima te među laicima na župama na kojima franjevci djeluju. Upozorio je da su zaključci do kojih dolazi ipak relativni jer je stiglo malo odgovora na anketni upitnik. Fra Špiro je najprije progovorio o ontološkim temeljima solidarnosti, njezinoj determinističkoj i okazionalističkoj varijanti. Potom je opisao ostvarenje solidarnosti u deklarativnoj, efektivnoj i egzistencijalnoj varijanti. Naglasio je da je samo egzistencijalna varijanta solidarnosti ona koja u sebi posjeduje i "duh solidarnosti". Govoreći o duhu solidarnosti među franjevkama i franjevcima, zaključio je da solidarnost kao vrednota i društveno načelo među

franjevkama i franjevcima na temelju ankete općenito ne kotira jako visoko. Tamo gdje se prakticira, najčešće se poistovjećuje s humanitarnom pomoći. Ne uočava se, naime, solidarnost ni sa žrtvama naglih socijalnih promjena u Hrvatskoj, ni s nevinim žrtvama iz redova onih naroda koji su s našim u ratu.

Zadnje predavanje održao je ravnatelj Instituta fra Bože Vuleta koji je prikazao izjavu Njemačke biskupske konferencije i Vijeća evangeličkih crkava u Njemačkoj o društveno-gospodarskim prilikama u Njemačkoj pod nazivom *Za budućnost u solidarnosti i pravednosti*. Fra Bože je istaknuo važnost tog dokumenta i stoga što je zasnovan na širokom procesu konzultacija, o čemu svjedoči prvo poglavlje Izjave. Naime, materijal s osnovama za dijalog raspodijeljen je u 400.000 primjeraka. Vijeće stručnjaka prikupilo je 2.500 različitih relacija s preko 25.000 stranica. Na temelju svega toga izrađena je Izjava. Predavač je potom kratko predstavio i ostala poglavlja Izjave: *Društvo u prevratnom procesu, Perspektive i impulsi koji dolaze iz kršćanske vjere, Temeljni konsenzus o društvu održivom za budućnost, Ciljevi i putovi te Zadaće Crkve*.

Franjevački institut za kulturu mira namjerava predavanja s ovog znanstvenog simpozija tiskati u posebnom zborniku.

Rebeka Anić